

6. Лефтеров В.О. Підготовка працівників правоохоронних органів до дій в екстремальних умовах засобами психотренінгу. Актуальні проблеми психології. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія / за ред. Максименка С.Д. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2007. Вип. 6. С. 217–221.

7. Основы социально-психологической теории. Москва: Мысль, 1971. 352 с.

8. Парыгин Б.Д. Социальная психология территориального самоуправления. Санкт-Петербург: Унигум, 1993. 170 с.

9. Гуревич К.М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы. Москва: Издательство «Наука», 1970. 272 с.

10. Ухтомский А.А. Физиологический покой и лабильность как биологические факторы. Учёные записки Ленинградского университета. Т. 17. Ленинград, 1937. С. 213.

11. Узнадзе Д.Н. Собрание сочинений в 6 т. Ленинград. Т. II, 1951. С. 122–135.

12. Прангишвили А.С. Проблема установки на современном уровне разработки грузинской психологической школы. Психологические исследования, посвященные 85-летию со дня рождения Д.Н. Узнадзе. Тб., 1973. С. 45–63.

13. Узнадзе Д.Н. Психология установки. Санкт-Петербург: Питер., 2001. 416 с.

14. Пушкин В.Н., Нерсесян Л.С. Железнодорожная психология. Москва: Транспорт, 1971. 240 с.

15. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01; 13.00.04. АПН Украины. Киев, 1996. 403 с.

16. Чепелёва Н.В., Пов'якель Н.І. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога. Психологія. Збірник наукових праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, Випуск III, 1998. С. 35–41.

17. Ігнатів О.М. Психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників. Монографія (друге видання). Київ: ДКС Центр, 2018. 376 с.

УДК 81'23

ЗНАЧЕННЯ ТЕОРІЇ МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ О.О. ЛЕОНТЬЄВА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Калмиков Г.В., к. пед. н.,
доцент кафедри практичної психології, докторант
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Статтю присвячено висвітленню основних положень концепції і теорії мовленнєвого спілкування, розробленої О.О. Леонтьєвим, та концептуальних підходів його послідовників, розкритих у їхніх сучасних публікаціях; доведенню теоретичної і прикладної значущості цієї теорії для підготовки майбутніх психологів.

Ключові слова: спілкування, мовленнєве спілкування, професійно-мовленнєва діяльність, майбутній психолог.

Статья посвящена освещению основных положений теории речевого общения, разработанной А.А. Леонтьевым, и концептуальных подходов его последователей, раскрытых в их современных публикациях; доведению теоретической и прикладной значимости этой теории для подготовки будущих психологов.

Ключевые слова: общение, речевое общение, профессионально-речевая деятельность, будущий психолог.

Kalmykov H.V. O.O. LEONTIEV'S THEORY OF LINGUISTIC COMMUNICATION AND ITS IMPORTANCE IN PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS

The article is devoted to the coverage of the main provisions of the concept and theory of speech communication, developed by O.O. Leontiev, and the conceptual approaches of his followers, discovered in their modern publications; the proof of the theoretical and applied significance of this theory for preparation of future psychologists.

Key words: communication, verbal communication, vocational speech activity, future psychologist.

Постановка завдання. Проблематика спілкування до цього часу залишається однією з провідних як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці, оскільки саме спілкування є необхідною умовою будь-якої діяльності людини. Спілкування посідає центральне

місце у взаємовідносинах, суспільній, а також індивідуальній свідомості; є провідним у психологічному впливі суспільства на його членів, особливо в умовах кризових світоглядних протистоянь, що є властивими для сьогодення. Стрімке підвищення ролі спіл-

кування в інформаційну добу зумовлено також підвищенням значущості масової комунікації в житті сучасної особистості.

Однією з практичних галузей, яка гостро потребувала й до цього часу потребує теоретичного розроблення психології й психолінгвістики спілкування, є мовленнєве спілкування, про що уперше було заявлено (і не тільки заявлено, а й отримано розроблену концепцію) в однойменній праці О.О. Леонтьєва «Психологія спілкування», яка витримала, починаючи з 1974 року, кілька перевидань і була перекладена англійською, німецькою та багатьма іншими мовами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Якщо за останні десятиліття проблематика психології спілкування бурхливо розвивалася (О.В. Брушлинський, Ф.Ю. Васильюк, Л.М. Веккер, Б.М. Величковський, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, О.Р. Лурія), то становлення психології і психолінгвістики мовленнєвого спілкування (далі – МС), завдячуючи працям О.О. Леонтьєва, В.А. Артемова, Е.Ф. Тарасова, Т.В. Ахутіної, О.О. Залевської, Ю.А. Сорокіна та ін., відбувалося значно повільніше, незважаючи на те, що МС з кожним роком набувало все більшої й більшої суспільної значущості (мас-медіа, реклама, ораторське мистецтво, професійна вербальна майстерність, політична пропаганда, міжнародні вербальні полеміки, освіта, юриспруденція тощо).

МС почали розглядати найскладнішою й найдосконалішою формою спілкування, але й одночасно найбільш спеціалізованою формою, що дозволяло розглядати мовлення мовленнєвою взаємодією, де загальні психологічні закономірності процесів спілкування виступають у найбільш характерному, найбільш відкритому й найбільш доступному дослідженню вигляді [2].

Незважаючи на більше ніж сторічну історію, мовлення зводилося представниками біхевіоризму або до механічного зовнішнього вияву психічних функцій, процесів і властивостей, що знаходилися за мовленням [1], або до самостійної психічної активності індивіда, що «замкнута» у своїй мотиваційній, цільовій і змістовній сфері [7]. У працях Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, Д.М. Узнадзе, О.М. Леонтьєва, Г.С. Костюка, незважаючи на деякі відмінності в поглядах, було закладено спільне розуміння мовлення – цілісного органічного ланцюга в системі ментально-інтелектуальної діяльності людини, що проявляється засобом мови. Мовлення вважали *мовленнєвою дією*, підпорядкованою завданням, функціям і структурі немовленнєвої діяльності, яка обслуговувалася нею.

Психолінгвістика поставила своїм завданням інтерпретувати МС із позицій психологічної теорії – взаємовідносин особистості й суспільства через посередництво мовлення; визначила цей процес не стільки з боку зовнішньої взаємодії ізольованих особистостей, скільки способом внутрішньої організації та еволюції суспільства (як цілісного багатомільйонного організму комуні кантів) – процес, за допомогою якого можливий розвиток суспільства в постійній динамічній двобічній і багатосторонній взаємодії з особистістю. Отже, МС – це енергоінформаційні дії, які відбуваються «серед людей», «у середовищі людей», «у колективі людей»; це «взаємодія людей як членів суспільства»; це «процес і спеціалізована діяльність спілкування» [2].

У «Психології спілкування», новаторській за своїм підходом, науковець зробив спробу побудувати теорію мовленнєвого спілкування в межах діяльнісного підходу. Він використав суб'єкт-об'єктну модель, надавши комунікантам статуси й суб'єкта, й об'єкта, заклавши початок використання в процесі аналізу мовленнєвого спілкування діяльнісної парадигми і діяльнісної онтології.

Є.Ф. Тарасов, спираючись на цю ідею О.О. Леонтьєва, вважає доцільним під час аналізу мовленнєвого спілкування розрізняти онтологію і гносеологію: онтологію МС пов'язувати з природою (походженням) МС, а гносеологію – з пізнавальними процедурами, що використовуються дослідниками МС [4]. На думку вченого, в онтологію має входити уявлення про нерозривність зв'язку діяльності та спілкування. Тому МС – це спроба особистості, яка пережила невдачу, задовольнити свої потреби за допомогою індивідуальних зусиль, організувати спільну з іншою особистістю діяльність із метою задоволення своїх потреб. Тому МС розгортається лише в межах діяльнісного співробітництва. Нерозривність діяльності та МС робить нероздільними в активності людей позиції суб'єкта діяльності й суб'єкта МС. Гносеологія, як вважає Є.Ф. Тарасов, має містити рефлексивні процедури над мовленнєвим і діяльнісним підходами, в межах яких здійснюються пізнавальні дії з аналізу МС. При цьому вчений зазначає, що доцільно чітко розрізняти поняття емпіричного й теоретичного об'єкта дослідження. Емпіричним об'єктом МС він дозволяє вважати уявлення про те, що обидва партнери з МС активні, вже в теоретичному об'єкті вони можуть отримати статус суб'єктів. Однак не розрізнення емпіричного й теоретичного об'єктів дослідження, зауважує цей науковець, «...завело в пізнавальну пастку багатьох дослідників МС, які

будували парадоксальні суб'єкт-суб'єктні моделі МС» [4]. Саме тому він пропонує увести розрізнення суб'єкта діяльності й суб'єкта МС, оскільки у взаємодії є два суб'єкти діяльності й один об'єкт-предмет, що уможливорює активність двох людей бути власне взаємодією. Розвиток цих та інших думок щодо МС знайшов відображення в статтях Е.Ф. Тарасова [5; 6].

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати та розкрити основні положення теорії МС О.О. Леонтьєва, довести її теоретичне і прикладне значення для підготовки майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розробляючи теорію МС, О.О. Леонтьєв доводить, що в центрі досліджень проблем спілкування має стояти МС, оскільки мова є найважливішим засобом у цьому психодинамічному процесі. Проте, як зазначає науковець, до останнього часу МС не було предметом спеціального дослідження в психології. «Першим принципово важливим кроком у напрямі створення психології мовленнєвого спілкування (як частини психології спілкування і відносно самостійної частини загальної психології) була поява в 50-х роках «психолінгвістики». Ця міждисциплінарна галузь від початку поставила перед собою завдання розкрити внутрішню психологічну організацію мовлення» [2, с.17]. Психолінгвістика була зорієнтована на розвідку ланцюгів МС і його факторів, які мають індивідуальний і одночасно універсальний характер. Тому О.О. Леонтьєв поставив перед собою завдання розвивати те, що мала тогочасна психолінгвістика, в бік урахування, з одного боку, соціальних, а з іншого – особистісних факторів МС; інтерпретувати МС під кутом зору психологічної теорії, загостривши увагу на такому аспекті дослідження мовлення, як взаємовідношення особистості й суспільства через посередництво мовлення.

Учений зазначає, що саме поняття спілкування «потребує якщо не перегляду, то хоча б ретельного аналізу» (Леонтьєв, 1999: 20). Він вживає синонімом «спілкування» термін «комунікація», наприклад: 1) «переважна частина наявних у науковій літературі визначень спілкування або комунікації зводиться виключно до ідеї передання чогось від когось комусь, до ідеї обміну (мовними висловлюваннями, знаннями, інформацією тощо) [2, с. 20]; 2) «спілкування, комунікація є не тільки і не стільки взаємодією людей у суспільстві, скільки – передусім! – взаємодією людей як членів суспільства» [2, с. 24]; 3) «у сучасній науці про спілкування існує велика кількість визначень спілкування (комуніка-

ції), які не збігаються, тому питання про дефініцію цього поняття стає самостійною науковою проблемою» [2, с. 26]; 4) «... ми маємо справу з розумінням комунікації як повідомлення, а не як власне спілкування». «Можливе глибше розуміння комунікації саме як спілкування» [2, с.21]. Далі він, підсумовуючи останню думку, зазначає, що такий підхід «передбачає чітке розуміння того факту, що комунікація (спілкування) є не тільки процесом *зовнішньої взаємодії ізольованих особистостей, скільки способом внутрішньої організації і внутрішньої еволюції суспільства як цілого*, процес, за допомогою якого тільки і може здійснюватися розвиток суспільства, оскільки цей розвиток передбачає постійну динамічну взаємодію суспільства й особистості. Ця ж сама думка знайшла відображення і в пізніших роботах науковця – [3].

У трактуванні МС вчений застосовує поняття МС як системи «мовленнєвих дій», «мовленнєвих вчинків». Це дії не між людьми, не в міжособистісному спілкуванні, а дії, що відбуваються «серед людей, у середовищі людей, у колективі людей» [2, с. 25]. Саме цей підхід до спілкування покладений науковцем в основу психологічної концепції МС. Аналіз питань психології МС науковець здійснив, звернувшись до теоретичних проблем, які не мають обмеженого психологічного характеру, але органічно входять у психологічну проблематику. Це проблеми знака і діяльності; знака і спілкування; взаємозв'язку вродженого і набутого у формуванні спілкування; ієрархія форм спілкування; спілкування як процесу і спеціалізованої діяльності спілкування.

Позиція О.О. Леонтьєва щодо спілкування така: МС – один із видів самостійної діяльності. У цьому контексті науковець, звертаючи увагу читачів на «термінологічну тонкість», починає розмежовувати спілкування і комунікацію: «Ми всюди говоримо про спілкування, а не комунікацію, щоб не вносити у своє викладення всі ті небажані конотації, які пов'язані в сучасній науці з цим останнім терміном (теорія комунікації = теорія зв'язку = теорія передання інформації каналом зв'язку) [2, с.27].

У самостійній діяльності спілкування він виокремлює його інтенційність (специфічна мета, специфічний мотив), результативність (міра збігу результату з метою); нормативність (обов'язковий соціальний контроль за перебігом і результатами акту спілкування). При цьому він зауважує, що МС може бути саме таким, хоча може виступати і компонентом, складовою частиною (і одночасно умовою) іншої (не комунікативної) діяльності.

Важливим положенням в теорії МС О.О. Леонт'єва є введення ним кількох категорій, у системі яких має посісти належне місце категорія МС. Це такі категорії: 1) діяльність, 2) взаємодія (інтерація), 3) спілкування, 4) взаємовідношення, 5) суспільні відносини, 6) суспільний контакт.

Аналіз історичного розвитку форм спілкування (як найбільш послідовний підхід до інтерпретації спілкування) в уявленні цього науковця характеризується опосередкованістю двох видів: семітичною і психологічною. Психологічну опосередкованість спілкування вчений обґрунтовує, спираючись на те, що історичний розвиток форм спілкування йде від спілкування, включеного в якусь іншу діяльність, до спілкування як діяльності спілкування. «Це розуміння історії полягає в тому, щоб, виходячи саме з матеріального виробництва безпосереднього життя, розглянути дійсний процес виробництва і зрозуміти пов'язану з цим способом виробництва та породжену ним форму спілкування» [2, с.45].

О.О. Леонт'єв застерігає від недоліків психологічних концепцій спілкування, згідно з якими мовлення вичленовують із загальної діяльності людини, ставлять мовленнєвий акт у своєрідну психологічну ізоляцію від інших видів діяльності (продуктивної, пізнавальної тощо) або ототожнюють спілкування з інтерацією. Зазначена думка безпосередньо стосується діяльності психологів, якими недооцінюється мовленнєвий компонент у практичній роботі з різними категоріями клієнтів. Не знайшла належного місця й *мовленнєва підготовка* майбутніх психологів ЗВО до здійснення соціономічно орієнтованої психологічної роботи. Тому досі у ЗВО не проводиться цілеспрямоване формування у студентів професійно-мовленнєвої діяльності. Актуальна для їхньої діяльності проблема МС залишається поза увагою і викладачів, і студентів. Проте О.О. Леонт'єв переконливо попереджав, що діяльність мовленнєвого спілкування в психологічному аспекті має ту ж принципову організацію, що й інші види діяльності. Саме тому вважаємо, що її важливо спеціально формувати, досягати того, щоб саме МС було предметом навчання й оволодіння у ЗВО психологічного спрямування.

Зважаючи на це і на підтвердження зазначеного, варто наголосити на тому, що О.О. Леонт'єв виділяє чотири етапи психологічного розвитку спілкування.

На четвертому етапі розвитку, як зауважує дослідник, розподіл праці й поява специфічних вимог до вербального впливу зумовлюють те, що власне мовленнєвий

вплив стає спеціалізованою професійною діяльністю, що спричиняє появу повністю психологічно самостійної діяльності спілкування, «мотивованої зсередини себе». Це діяльність професійного оратора, лектора, вчителя та ін., а в нашому випадку – психолога (викладача психології, психотерапевта, консультанта тощо).

Здійснена О.О. Леонт'євим психологічна характеристика етапів розвитку МС надала йому можливість надати різний понятійний зміст термінам «мовлення» і «мовленнєва діяльність», які здебільшого вживаються вченими як синоніми. Проте, О.О. Леонт'єв тлумачить мовленнєву діяльність «як спеціалізоване використання мовлення для спілкування, окремий випадок діяльності спілкування», а мовлення розглядає «потенціальним компонентом будь-якої діяльності» [2, с. 56].

Розвиваючи теорію МС, цей науковець, не претендуючи на дефініцію «спілкування», розкриває це поняття з огляду на його власне розуміння та з його врахуванням визначає види МС. Для нього спілкування є процесом установаження і підтримання цілеспрямованого, прямого або опосередкованого тими чи іншими засобами контакту між людьми, так чи інакше пов'язаних один з одним в психологічному сенсі.

Виходячи з цього розуміння, він підкреслює такі сторони формування спілкування, як орієнтація, психологічна динаміка, прямий і опосередкований контакт. Ці характеристики спілкування називає «координатами» опосередкованого мовленнєвого процесу. *Орієнтацію* спілкування вважає найбільш загальною цільовою характеристикою МС, виділяє соціально орієнтоване спілкування (далі – СОС) і особистісно орієнтоване спілкування (далі – ООС) та підкреслює, що соціальність зовнішніх форм спілкування й орієнтація не збігаються, наводячи приклади розповсюдження чуток як виду психологічної війни та спілкування резидента з розвідником через оголошення в газеті. Критерій орієнтації співвідносить з установкою, виділяє психологічні фактори, які формують орієнтацію та інші види комунікативного настановлення, зауважує, що за однакових соціально-комунікативних завдань мовленнєва поведінка людей може бути різною (залежно від психологічної орієнтації). Саме тому вчений пропонує визначити характер спілкування за внутрішньою психологічною орієнтацією суб'єкта спілкування або за орієнтацією певної системи спілкування, вважати одним із факторів, що підвищують СОС, його опосередкованість в ООС, дозволяє суб'єкту максимально наблизитися до суті змісту публічного виступу;

ООС є ніби тренуванням, яке підвищує ефективність СОС, перетворюючи його в розгорнуту монологічну оповідь. Ці дані науковця дуже важливі для тематики цієї статті з огляду на шляхи оптимізації формування умінь масового й індивідуального спілкування майбутніх психологів (як самостійної професійно-мовленневої діяльності, діяльності МС, яка має «теоретичний» характер).

Психологічна динаміка МС розглядається цим науковцем через те, що психологічний зміст спілкування може бути дуже різний. Тільки на прикладах мовленнєвого впливу він демонструє те, як таке втручання здійснюється у сфері знань, умінь і навичок, інформування, власне психологічної діяльності в її реальному здійсненні (навіювання, переконання), у сфері мотивів, потреб, настанов, ціннісних орієнтацій (переконання). Мовленнєвий вплив забезпечує широкий спектр різноманітних змін у психічних станах і протіканні психічних процесів у комунікатора і реципієнтів, пов'язаних із процесом спілкування. Урахування цього критерію є важливим під час формування майбутнього психотерапевта і консультанта, у яких мовленнєвий вплив залишається одним із провідних і стабільних форм роботи з клієнтами.

Вищезазначені характеристики спілкування О.О. Леонт'єв співвідносить із першою з трьох фаз мовленнєвої діяльності – фазою орієнтування й планування, які суголосні з орієнтуванням комунікатора в ситуації спілкування, мотиваційними і цільовими характеристиками мовлення. Координату психологічної динаміки мовленнєвого спілкування особливо тісно пов'язує з його діяльнісним характером, оскільки якісний розвиток у психологічній динаміці спілкування безпосередньо детермінований специфікою діяльності, в яку це спілкування входить і якій підпорядковане. Крім того, ця динаміка спрямовується тим, наскільки поставлена комунікатором мета досягнута в процесі спілкування, наскільки мотив діяльності спілкування збігається з її результатом.

Характеристика семіотичної спеціалізації спілкування пов'язана з тим, які засоби використовуються в спілкуванні, зокрема знаковому спілкуванні, всередині якого О.О. Леонт'єв виділяє мовленнєве спілкування, спілкування за допомогою первинних знакових систем, психологічно еквівалентних мові (мова жестів – мова глухонімих дітей до початку навчання); спілкування за допомогою вторинних знакових систем з опорою на мову; спілкування за допомогою вторинних знакових систем специфічного

характеру («семіотика карти»); спілкування за допомогою ситуативно осмислюваних матеріальних об'єктів (подарунків, присланих на пошті). Усі ці види спілкування мають на меті ті чи інші спрямовані зміни в смислового полі реципієнта за допомогою мовних засобів через значення. До інших психологічних форм спілкування він відносить такі, що здійснюються через сприймання знакових засобів (графіків), своєрідність яких полягає у тому, що основним засобом передавання інформації в ньому використовуються знаки-образи. Їх ефективність базується на тому, що графіки безпосередньо спрямовані до чуттєвого пізнання. Знаковий, «значеннєвий» зміст графіків підпорядкований, як стверджує вчений, якомусь іншому змісту, який прочитується реципієнтом ніби «між рядками» графіка.

В особистісно-смислового спілкуванні не використовуються спеціальні знакові засоби із закріпленими за ними значеннями. Переможне спілкування передбачає використання не релевантних, не кодифікованих міміко-жестикуляційних засобів на зразок переконливого впливу на реципієнта, що відтворює лише певний емоційний стан. Це особистісно-смисловий вплив, до якого належить сугестивний вплив і мовчання. Цей вид спілкування генетично передує знаковому та має вагоме значення в психотерапії.

Ступінь опосередкування (більше кількісна, а не якісна характеристика спілкування) визначається соціальною «дистанцією», що відділяє комунікатора від реципієнта, кількістю ступенів опосередкування процесу спілкування за умов тотожності повідомлення. Ці ступені, за О.О. Леонт'євим, можуть виконувати щодо спілкування різні функції: редакційну, контролюючу, технічну, розповсюджувальну (як у масовій комунікації). На його думку, ця характеристика не має психологічного сенсу, а вона є соціологічною.

Ці дві останні характеристики спілкування науковець співвідносить із другою фазою мовленнєвої діяльності – реалізацією плану, з ознаками засобів і процесу спілкування. Загалом, знакове спілкування він відносить до одного з найрозвиненіших, найбільш спеціалізованих за своїми соціально-психологічними функціями (на зразок діяльності) видів спілкування.

Висновки з проведеного дослідження. Професійна діяльність психолога безпосередньо пов'язана з мовленнєвим спілкуванням (як особистісно орієнтованим, так і соціально орієнтованим). Тому цю діяльність з упевненістю можна називати

професійно-мовленневою і відносити її до психологічно самостійної діяльності, мотивованої «зсередини себе».

До виконання цієї діяльності майбутніх психологів необхідно готуватися (як у теоретичному, так і в прикладному плані), увести такі навчальні дисципліни, як «Психолінгвістика», «Прикладна психолінгвістика», «Дискурсивна психолінгвістика», «Теорія мовленнєвого спілкування», «Психологія і психолінгвістика мовленнєвої комунікації» та інші, формувати мовленнєво-мовну і комунікативну компетенції, професійно-мовленнєві уміння і навички, які сьогодні не є змістом і кінцевим результатом психологічної освіти. Вони, на жаль, не передбачені й стандартами вищої (психологічної) освіти, незважаючи на те, що професія психолога належить до соціономічних професій, адже такі фахівці, які працюють у системі «людина-людина». Функціонування цієї системи ґрунтується на мовленнєвому, мовнодетер-

мінованому спілкуванні, професійно-мовленнєвій компетенції і діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вундт В.В. Душа человека и животных. Т. 1. Санкт-Петербург, 1868. 640 с.
2. Леонтьев А.А. Психология общения. 3-е изд. Москва: Смысл, 1999. 365 с.
3. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. 3-е изд. Москва: Смысл; Санкт-Петербург: Лань, 2003. 287 с.
4. Тарасов Е.Ф. Ключевое общение: исследование в дополнительных моделях. Всероссийская науч. конференция. «Поверх барьеров: человек, текст, общение», посвященная 70-летию со дня рождения А.А. Леонтьева. Москва: Смысл, 2006. С. 29–32.
5. Тарасов Е.Ф. Проблемы теории речевого общения. Вопросы психолингвистики, 2010, 2 (12), С. 20–27.
6. Тарасов Е.Ф. Онтологические предпосылки теории речевого общения. Вопросы психолингвистики, 2017, 2(32), С. 160–168.
7. Weiss, A.P. (1925). linguistics and Psychology. Language, 1, P. 52–57.

УДК 37.015.31-053.5

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОКЛАСНИКА

Калюжна Ю.І., к. психол. н.,
доцент кафедри психології

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Тесленко М.М., к. пед. н.,
доцент кафедри психології

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У статті розглядається проблема цілеспрямованого розвитку мотиваційного складника творчої особистості у старшому шкільному віці. Аналізуються результати емпіричного дослідження особливостей спонукань до творчості учнівської молоді та окреслюються методичні засоби розвитку прагнення до реалізації творчого потенціалу старшокласників.

Ключові слова: *творча особистість, мотивація, активні методи навчання, творчість, творчий потенціал, мотивація досягнення.*

В статье рассматривается проблема целенаправленного развития мотивационной составной творческой личности в старшем школьном возрасте. Анализируются результаты эмпирического исследования особенностей побуждений к творчеству у молодежи и определяются методические средства развития стремления к реализации творческого потенциала старшеклассников.

Ключевые слова: *творческая личность, мотивация, активные методы обучения, творчество, творческий потенциал, мотивация достижения.*

Kaliuzhna Yu.I., Teslenko M.M. MOTIVATION ASPECT OF THE DEVELOPMENT OF A SENIOR HIGH SCHOOL STUDENT'S CREATIVE PERSONALITY

The given article concerns the problem of the purposive development of the motivation component of a senior high school student's creative personality. The results of the empiric study of the peculiarities of students' urge to create are analyzed. The methods and means to develop the senior students' motivation to realize their creativity are outlined.

Key words: *creative personality, motivation, active training methods, creative work, creativity, achievement motivation.*